

## НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ЦИФРОВИХ ПРАВ ОСОБИ

### DIRECTIONS FOR ENSURING THE EFFECTIVENESS OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM FOR ENSURING THE IMPLEMENTATION AND PROTECTION OF DIGITAL RIGHTS OF A PERSON

Карташов П.І.,  
директор

*Український фонд стартапів*

У статті досліджено напрями забезпечення ефективності адміністративно-правового механізму забезпечення реалізації та захисту цифрових прав особи. Вказано, що оскільки Україна прагне стати частиною Європейського Союзу, ключовою метою залишається адаптація національного законодавства до законодавства ЄС. Це особливо важливо з огляду на війну з Росією, що триває. Очікується, що вступ до ЄС розширить дипломатичні та економічні перспективи України, а також суттєво покращить рівень життя її громадян шляхом запозичення європейської законодавчої бази та кращих практик. Важливо визнати, що ЄС – це насамперед економічний і політичний союз, який має на меті сприяти співпраці та зміцнювати зв'язки між європейськими країнами. Щоб максимізувати свій потенціал та відповідати нормативно-правовій базі ЄС, Україна має виконувати певні вимоги до членства, включаючи постійну інтеграцію законів ЄС та трансформацію свого цифрового сектору для відображення найкращих європейських моделей.

Констатовано, що Україна перебуває на шляху до членства в Європейському Союзі з метою інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС. Щоб досягти цього, нашій державі необхідно привести свої національні закони та стандарти у відповідність до законодавства ЄС. Це включає розвиток інституційних і технічних можливостей, забезпечення сумісності цифрових систем, а також інвестиції у високошвидкісний широкосмуговий зв'язок та інфраструктуру цифрового адміністрування. Зазначені процеси мають вирішальне значення для досягнення мети України щодо побудови єдиної правової сфери з ЄС. Узгодження із законами ЄС, такими як Загальний регламент про захист даних, Закон про цифрові послуги та регулювання штучного інтелекту, має вирішальне значення для розвитку цифрового суспільства. Це допоможе Україні стати цифрово розвиненою країною. Щоб досягти успішної трансформації цифрового сектору, дуже важливо, щоб усі основні зацікавлені сторони, включаючи політичних лідерів, законодавців та урядовців, брали активну участь у цьому процесі. Ця участь необхідна для адаптації зусиль з трансформації відповідно до законодавчої бази країни та унікальних характеристик її адміністративної культури.

**Ключові слова:** цифрові права, права особи, захист прав людини, адміністративне судочинство, цифровізація, цифрова економіка, правоохоронні органи, інформаційно-аналітична функція, тінізація економіки, протидія правопорушенням, адміністративна відповідальність, фінансова відповідальність.

The article examines the directions of ensuring the effectiveness of the administrative and legal mechanism for ensuring the implementation and protection of digital rights of a person. It is indicated that since Ukraine aspires to become part of the European Union, the key goal remains the adaptation of national legislation to EU legislation. This is especially important in view of the ongoing war with Russia. It is expected that accession to the EU will expand Ukraine's diplomatic and economic prospects, as well as significantly improve living standards its citizens by borrowing the European legal framework and best practices. It is important to recognise that the EU is first and foremost an economic and political union that aims to promote cooperation and strengthen ties between European countries. To maximize its potential and comply with EU regulatory frameworks, Ukraine must meet certain membership requirements, including the continuous integration of EU laws and the transformation of its digital sector to reflect the best European models.

It is stated that Ukraine is on the way to membership in the European Union in order to integrate into the EU Digital Single Market. To achieve this, our state needs to bring its national laws and standards in line with EU legislation. This includes developing institutional and technical capabilities, ensuring the interoperability of digital systems, and investing in high-speed broadband and digital administration infrastructure. These processes should be crucial to achieving Ukraine's goal of building a common legal sphere with the EU. Aligning with EU laws, such as the General Data Protection Regulation, the Digital Services Act, and the Regulation of Artificial Intelligence, is crucial for the development of a digital society. This will help Ukraine become a digitally developed country. To achieve a successful transformation of the digital sector, it is critical that all major stakeholders, including political leaders, legislators, and government officials, are actively involved in the process. This participation is necessary to adapt transformation efforts to the country's legal framework and the unique characteristics of its administrative culture.

**Key words:** digital rights, individual rights, protection of human rights, administrative justice, digitalization, digital economy, law enforcement agencies, information and analytical function, shadow economy, combating offenses, administrative liability, financial liability.

**Постановка проблеми.** Оскільки Україна прагне стати частиною Європейського Союзу, ключовою метою залишається адаптація національного законодавства до законодавства ЄС. Це особливо важливо з огляду на війну з Росією, що триває. Очікується, що вступ до ЄС розширить дипломатичні та економічні перспективи України, а також суттєво покращить рівень життя її громадян шляхом запозичення європейської законодавчої бази та кращих практик. Важливо визнати, що ЄС – це насамперед економічний і політичний союз, який має на меті сприяти співпраці та зміцнювати зв'язки між європейськими країнами. Щоб максимізувати свій потенціал та відповідати нормативно-правовій базі ЄС, Україна має виконувати певні вимоги до членства, включаючи постійну інтеграцію законів ЄС та трансформацію свого цифрового сектору для відображення найкращих європейських моделей.

Крім того Україна перебуває на шляху до членства в Європейському Союзі з метою інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС. Щоб досягти цього, нашій державі необхідно привести свої національні закони та стандарти у відповідність до законодавства ЄС. Це включає розвиток інституційних і технічних можливостей, забезпечення сумісності цифрових систем, а також інвестиції у високошвидкісний широкосмуговий зв'язок та інфраструктуру цифрового адміністрування.

Зазначені процеси мають вирішальне значення для досягнення мети України щодо побудови єдиної правової сфери з ЄС. Узгодження із законами ЄС, такими як Загальний регламент про захист даних, Закон про цифрові послуги та регулювання штучного інтелекту, має вирішальне значення для розвитку цифрового суспільства. Це допоможе Україні стати цифрово розвиненою країною. Щоб досягти успішної трансформації цифрового сектору,

дуже важливо, щоб усі основні зацікавлені сторони, включаючи політичних лідерів, законодавців та урядовців, брали активну участь у цьому процесі. Ця участь необхідна для адаптації зусиль з трансформації відповідно до законодавчої бази країни та унікальних характеристик її адміністративної культури.

**Стан наукової розробки проблеми.** Дослідження ґрунтуються на наукових працях науковців, які досліджували захист цифрових прав особи, зокрема: Ю. А. Волкової [1; 2], І. М. Олійченка [3], В. М. Олійника [4], Ю. О. Легези [5; 6] та ін..

**Метою статті** є аналіз напрямів забезпечення ефективності адміністративно-правового механізму забезпечення реалізації та захисту цифрових прав особи.

**Виклад основного матеріалу.** Процес приведення українських правових стандартів у відповідність до стандартів Європейського Союзу розпочався з Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) у 1998 році, підписаної Європейськими співтовариствами та Україною [7]. Як наслідок, Україна взяла на себе зобов'язання послідовно адаптувати своє законодавство, особливо у цифровій сфері, щоб забезпечити відповідність європейському законодавству. Процес приведення українського законодавства у відповідність до стандартів ЄС повноцінно розпочався у 1999 році, коли Кабінет Міністрів України запровадив Концепцію адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Цей документ встановив офіційні рамки для процесу адаптації.

Стратегія інтеграції окреслює загальні цілі та масштаби цього узгодження, наголошуючи на гармонізації національного законодавства з сучасними європейськими правовими системами. Стратегія мала на меті сприяти політичній, діловій, соціальній та культурній взаємодії, стимулювати економічне зростання України в контексті ЄС та поступово підвищувати рівень життя українців до рівня життя в ЄС. Процес адаптації України був зосереджений на виконанні УПС, формуванні галузевих угод з ЄС, а також перегляді та формулюванні українських законів для наближення до законодавства ЄС.

Відносини між Україною та Європейським Союзом зазнали суттєвих змін після розширення ЄС у 2004 році, коли Україна стала пріоритетним партнером ЄС у рамках Європейської політики сусідства [8]. З того часу увага була приділена ключовому аспекту – інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС (DSM). DSM – це стратегічна ініціатива, спрямована на уніфікацію та покращення цифрових ринків у ЄС шляхом впровадження спільних методів і стандартів у цифровій сфері.

DSM ЄС забезпечує економічні вигоди двома основними способами. По-перше, він узгоджує регулювання та усуває перешкоди серед держав-членів у цифровій сфері. Це спрощує цифрову торгівлю через кордони в межах ЄС. По-друге, це заохочує цифровізацію в країнах-членах ЄС. Це включає сприяння використанню цифрових технологій у межах ЄС та просування цифрових державних послуг та електронного урядування [9].

Інтеграція України до DSM включає покращення доступу до передових цифрових технологій та інновацій ЄС, оптимізацію організації та автоматизації виробництва та бізнес-операцій, а також розширені цифрові можливості тощо. Проте для того, щоб Україна стала частиною DSM, необхідно привести її внутрішнє законодавство та регулювання у відповідність до законодавства ЄС. Для цього потрібна як інституційна та технічна підготовка, так і сумісні цифрові системи. Для досягнення цієї мети Україні необхідно розвивати високошвидкісні широкосмугові мережі зв'язку, збільшувати державні видатки на інфраструктуру електронного урядування та вживати інших необхідних заходів.

У серпні 2018 року Україна представила Європейській комісії Дорожню карту своєї інтеграції до Єдиного циф-

рового ринку ЄС, що ознаменувало початок структурованої співпраці, яка розгорталася у кілька етапів: 1) протягом 2018-2019 років DG CONNECT Європейської комісії проаналізував запропоновану Дорожню карту; 2) в період з 2019 по 2020 рік експерти провели ретельну оцінку на місці; 3) з 2020 по 2024 рік акцент змістився на реалізацію проєктів технічної допомоги ЄС. Ці проєкти були розроблені для підтримки цифрової трансформації України та подальшого її юридичного узгодження. Наразі, інтеграція до Єдиного цифрового ринку ЄС – одна з пріоритетних цілей українського Уряду [10].

Війна, розпочата Росією в Україні у 2022 році, мала значний вплив на зусилля України щодо приєднання до Єдиного цифрового ринку Європи. Конфлікт завдав значної шкоди цифровій інфраструктурі України, що вплинуло на негайне підключення та дотримання стандартів DSM. Крім того, війна перенаправила ресурси з цифрового розвитку на оборонні та гуманітарні потреби, що вплинуло на здатність України робити необхідні інвестиції для інтеграції DSM. У зв'язку з кризою український уряд змістив акцент на врегулювання кризових ситуацій, що спричинило затримки в регуляторних і законодавчих заходах, необхідних для інтеграції DSM.

Ситуація також викликала занепокоєння щодо кібербезпеки, ускладнюючи процес інтеграції та потенційно впливаючи на стратегії кібербезпеки DSM. Однак є деякі позитивні моменти, які слід враховувати. Війна прискорила впровадження цифрових послуг та реформи в Україні, що відповідає цілям DSM, таким як електронне урядування та цифрова грамотність.

Ключові висновки Звіту про Україну за 2023 рік, оприлюдненого Європейською комісією, показали кроки, які були зроблені Україною, незважаючи на війну, що триває, з метою успішного відкриття переговорів, а також зміцнення Єдиного цифрового ринку.

У звіті про узгодження законодавства України висвітлено важливий прогрес, досягнутий Україною в цифровому секторі:

1) Законодавство у сфері електронних комунікацій та інформаційних технологій приводиться у відповідність до практик ЄС. Насамперед це робиться через два ключові закони: Закон України «Про електронні комунікації» та Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах зв'язку, радіочастотного спектру та послуг поштового зв'язку». Ці закони розроблені за зразком Директиви ЄС 2018/1972, яка встановила Європейський кодекс електронних комунікацій. Закони спрямовані на забезпечення відповідності правового статусу регуляторного органу європейським стандартам.

2) Створено новий регуляторний орган, який є юридично та функціонально незалежним, з виключними регуляторними обов'язками та повноваженнями щодо прийняття рішень. Однак повна імплементація цих законів вимагає прийняття багатьох вторинних нормативно-правових актів, багато з яких були прийняті, зосереджуючись на принципах ЄС, таких як прозорість та загальна авторизація.

3) Система електронного урядування України добре просунулася, особливо завдяки ініціативі «Держава в смартфоні», започаткованій у 2019 році, яка продемонструвала стійкість та адаптивність під час війни.

4) Політика відкритих даних в Україні добре узгоджується з Директивою ЄС про відкриті дані, посівши перше місце у Звіті ЄС про зрілість відкритих даних 2022 року. Крім того, Україна впроваджує національну стратегію кібербезпеки, прагнучи привести її у відповідність до стандартів ЄС, хоча наразі їй не вистачає мережі 5G та планів щодо безпеки 5G, узгодженої з ЄС.

5) У сфері аудіовізуальної політики українське законодавство в цілому відповідає Директиві ЄС про аудіовізуальні медіапослуги, з останніми законами, що забезпечу-

ють незалежність медіарегулятора та прозорість контенту. Разом з тим, існують більш жорсткі правила ретрансляції контенту ЄС, зокрема, спрямовані на запобігання мовлення російських телеканалів в Україні, що є необхідним заходом для нинішнього безпекового клімату [11].

Крім того розроблена Програма Цифрова Європа (2021-2027) – це програма фінансування ЄС з загальним бюджетом 7.6 млрд. євро, спрямована на поширення цифрових технологій серед населення, бізнесу та державних установ. Метою Програми є прискорення економічного відновлення та стимулювання цифрової трансформації європейського суспільства та економіки [12].

Програма забезпечує стратегічне фінансування для проєктів у п'яти ключових сферах (SO – strategic objectives): SO1 «Суперкомп'ютери»; SO2 «Штучний інтелект, дані і хмарні обчислення»; SO3 «Кібербезпека та довіра»; SO4 «Цифрові навички»; SO5 «Забезпечення широкого використання цифрових технологій в економіці та суспільстві», зокрема через створення Європейських цифрових інноваційних центрів (European Digital Innovation Hubs) [13].

Таким чином, уряд активно узгоджує свої закони про електронні комунікації та інформаційні технології зі стандартами ЄС. У той час як фінансові обмеження та виклики безпеки через російський конфлікт створюють перешкоди, прогрес у сфері електронного урядування, кібербезпеки та аудіовізуальної політики свідчить про тверду прихильність до інтеграції до ЄС.

У цьому контексті варто вказати, що імплементація GDPR Data Protected Ukraine в Україні має важливе значення для інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС. Для українських юридичних осіб, які обробляють дані громадян ЄС, це не просто юридичний обов'язок, а й знак їхньої прихильності стандартам захисту даних та конфіденційності для забезпечення дотримання їхніх прав. Впровадження механізмів і процедур для дотримання цих прав вимагає значних коректив у практиці обробки даних, IT-системах та протоколах обслуговування клієнтів. Більше того, підвищення обізнаності та розуміння цих прав серед українських суб'єктів даних, коли це застосовується, покращує прозорість та зміцнює довіру, узгоджуючи практики цифрового ринку України з європейськими нормами та очікуваннями.

У відповідь на значні зміни у світових та особливо європейських стандартах захисту персональних даних, український законодавчий орган розробив два запропоновані законодавчі акти. Вони зосереджені на інтеграції Загального регламенту про захист даних (ЄС) 2016/679 (GDPR) та оновленої Конвенції 108+ про захист фізичних осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних у законодавство України.

Для досягнення відповідності вимогам у червні 2021 року до Верховної Ради України було подано запропонований Закон «Про захист персональних даних». На жаль, цей початковий законопроект було відхилено 16 серпня 2022 року. Після цієї невдачі 25 жовтня 2022 року до парламенту було внесено доопрацьовану версію закону, який спрямовано на перегляд системи захисту даних в Україні з метою приведення її у відповідність до стандартів GDPR. Зміни стосуються таких аспектів, як термінологія, права суб'єктів даних, а також обов'язки контролерів і обробників даних. Запропонований законопроект про захист персональних даних (PDP) вносить кілька важливих змін, включаючи нові визначення таких термінів, як біометричні дані, витоки даних, генетичні дані, дані про здоров'я, загальний річний оборот, псевдоанонімізація, профілювання та великомасштабна обробка даних. Закон також встановлює нові принципи обробки даних, такі як законність, справедливність, прозорість, мінімізація даних, обмеження мети, точність, обмеження зберігання, цілісність, конфіденційність та підзвітність.

Також були переглянуті підстави для обробки даних з введенням поняття «законний інтерес». Законопроект «Про захист персональних даних» також удосконалює рамки згоди, визначаючи, яким чином має бути отримана згода, ситуації, коли згода не вважається наданою, а також обмеження щодо використання згоди як основи обробки, коли застосовуються інші підстави. Закон також містить уточнене визначення конфіденційних даних разом із ширшим спектром умов обробки. Крім того, він вимагає від неукраїнських контролерів і обробників призначати представників в Україні. Контролери (або їхні представники) повинні вести детальні записи про свою діяльність з обробки, а також необхідно проводити обов'язкові регулярні оцінки впливу на захист даних (DPIA) з обов'язковими попередніми консультаціями з органом із захисту даних у випадках обробки з високим ризиком.

Законопроект також вводить конкретні обставини, за яких контролери та обробники зобов'язані призначати відповідальних за захист даних (DPO), та окреслює кваліфікацію для цих посадових осіб. Крім того, закон вводить нову шкалу адміністративних штрафів за порушення законодавства про захист даних. Штрафи варіюються залежно від серйозності порушення, причому за найсерйозніші порушення накладаються штрафи в розмірі до 5% від річного обороту компанії, з мінімальною сумою 300 000 гривень за кожне порушення.

Друга законодавча пропозиція має на меті створити незалежний державний орган, відповідальний за формулювання політики (за допомогою обов'язкових регулювань) та забезпечення (шляхом переслідування порушень) у сфері конфіденційності даних та доступу до публічної інформації. Національна комісія з питань захисту персональних даних та доступу до публічної інформації матиме напівлслідчі повноваження та можливість розслідувати порушення за допомогою експертів з технологій та професіоналів з різних галузей.

Цей орган матиме повноваження збирати необхідну інформацію, включаючи конфіденційні дані та дані з обмеженим доступом, від будь-якої особи, компанії чи організації. Йому буде надано доступ до інформаційних та телекомунікаційних систем, баз даних та реєстрів, навіть з обмеженим доступом, які перебувають у віданні державних органів або місцевих органів влади. Це включає використання державних і урядових засобів зв'язку, спеціальних мереж зв'язку та інших технічних ресурсів. Йому буде дозволено доступ до персональних даних, які обробляються контролером та/або обробником, відповідно до вимог для виконання його обов'язків. Він матиме можливість розслідувати потенційні порушення законів України «Про захист персональних даних» та «Про доступ до публічної інформації» на основі скарг або за власною ініціативою. Орган може вимагати письмових пояснень від державних та приватних структур, організацій, працівників та окремих осіб щодо ситуацій, які можуть свідчити про порушення законодавства.

Проект Закону також передбачає внесення змін до інших законів, зокрема, до Кодексу законів про працю України, «Про поховання та похоронну справу», «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», Закону України «Про електронну комерцію», «Про електронні комунікації» з метою узгодження положень вказаних законів з положеннями проекту Закону [14].

Очікується, що український парламент ухвалить ці проекти та інші необхідні нормативно-правові акти для просування реформи конфіденційності даних. Цей крок є частиною інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС, виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію між Україною та ЄС та підтримки ширшого цифрового порядку денного уряду.

У лютому 2022 року Верховна Рада України ухвалила «Закон про хмарні послуги» [15], який став значним законодавчим кроком у регулюванні хмарних сервісів. Цей закон визначає правові відносини, що виникають при наданні хмарних послуг, та встановлює особливості використання хмарних послуг органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, державними підприємствами, установами та організаціями, суб'єктами владних повноважень та іншими суб'єктами, яким делеговані такі повноваження. Він створює правову основу для ринку хмарних послуг в Україні та наділяє державні органи повноваженнями регулювати та формувати політики у цьому секторі. Закон також визначає приватних та публічних користувачів хмарних послуг. Він легалізує роботу центрів обробки даних в Україні, які надають такі послуги, як зберігання даних, хмарні сервіси та резервне копіювання даних.

Незважаючи на те, що Закон України «Про хмарні послуги» закріпив правову основу у цій сфері, він потребує доопрацювання та доповнень, зокрема в частині регулювання кібербезпеки для відповідності законодавчим рамкам

ЄС та центрам обробки даних. Ефективні ринкові моделі хмарних сервісів в Україні залежать від удосконалення механізмів регулювання державних інформаційних ресурсів та кращого контролю з боку Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації. Крім того, законодавчі доопрацювання необхідні для державного контролю в хмарному секторі та управління інфраструктурою хмарних обчислень, яка постраждала від військових дій.

**Висновки.** Підсумовуючи наведене доцільно вказати, що зусилля України з інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС передбачають приведення її цифрових політик та законів у відповідність до стандартів ЄС. Це включає адаптацію законодавства в таких сферах, як кібербезпека, електронні комунікації, захист даних і хмарні послуги. Цей процес розпочався з підписання Угоди про партнерство та співробітництво у 1998 році та продовжився з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У фокусі уваги України – вдосконалення цифрової інфраструктури та послуг, дотримання законів ЄС, таких як GDPR, та розробка комплексної цифрової стратегії. Відданість України цифровій трансформації демонструється через різноманітні законодавчі дії та співпрацю з органами ЄС.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Ю.А. The impact of digitalization on the development of public administration services and the improvement of procedures for judicial consideration of the administrative cases DOI: <https://doi.org/10.12797/9788381388894.16> Obywatel w centrum działań e-administracji w Unii Europejskiej Citizen-centric e-Government in the European Union P. 291-310 ISBN 978-83-8138-889-4 <https://doi.org/10.12797/9788381388894>
2. Волкова Ю.А. Digitalisation of the healthcare sector as a separate factor in preventing corruption Digital Trends and Anti-Corruption Reforms in Public Administration : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. 228 p. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-369-9-20>
3. Олійченко І.М. Інформаційне забезпечення управління обласною державною адміністрацією. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-01\(5\)/11oimoda.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-01(5)/11oimoda.pdf)
4. Олійник О.В. Інформаційний суверенітет як важлива умова забезпечення інформаційної безпеки України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 1. С. 54–59. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru\\_2015\\_1\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2015_1_15)
5. Лєгеца Ю.О. Адміністративно-правове забезпечення безпеки ведення публічних інформаційних сервісів як складова національної безпеки України. Man and society in the dimensions of socio-cultural transformation : Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2022. 301 p. P. 6-21. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-208-1-1>
6. Лєгеца Ю.О. Права дитини в інформаційному цифровому просторі. *Law. State. Technology*. 2021. №3. С. 79-83 DOI: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-12>
7. Угода про партнерство та співробітництво URL: [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP\\_98\\_198](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_98_198)
8. Communication from the commission to the european parliament, the european council and the council URL: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Ukraine%20Opinion%20and%20Annex.pdf>
9. The European Digital Single Market URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/631044/IPOL\\_STU\(2019\)631044\\_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/631044/IPOL_STU(2019)631044_EN.pdf)
10. Digital transformation URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/galuzeve-spivrobitnictvo/yedinij-cifrovij-rinok-yes>
11. Звіт про Україну за 2023 рік [https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2023\\_en](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2023_en)
12. Програма ЄС «Digital Europe» URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>
13. Співпраця у сфері цифрової економіки URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/yedinij-cifrovij-rinok-yes>
14. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про захист персональних даних» URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/1517b08a-0d54-40c7-9f0b-ad74bf291b97](https://itd.rada.gov.ua/1517b08a-0d54-40c7-9f0b-ad74bf291b97)
15. Закон про хмарні послуги Закон України від 17.02.2022 № 2075-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text>.